

Predavanje i prezentaciju pripremio:
prof. dr Stevo Popović
stevop@ucg.ac.me

NASTAVNA JEDINICA: **Sport, etnička pripadnost i** **rasizam**

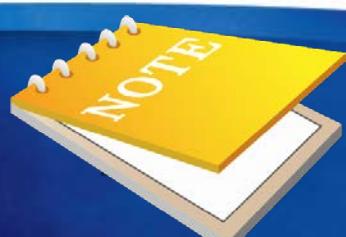
DRUŠTVENI ODNOSI U SPORTU

Multikulturalizam

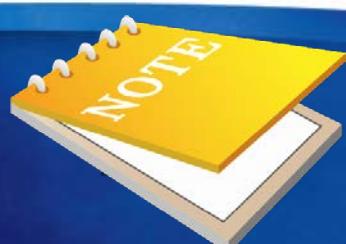
- Crna Gora je multikulturalno društvo.
- Vjekovima se na prostru današnje Crne Gore nalazila raskrnica velikih religija, kao i kraljevstava i carstava.
- Tako je danas, etnička struktura stanovništva Crne Gore, prema popisu iz 2011. godine oslikana na sledeći način: 44,98% stanovništva su etnički Crnogorci, 28.73% su Srbi, 8,65% su Bošnjaci, a 4,91% su Albanci itd.

> Multikulturalizam

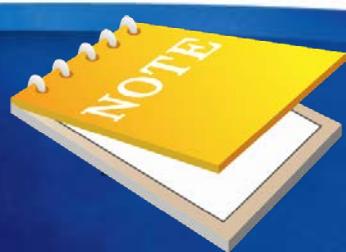
- Veoma je zanimljivo **uporediti ove podatke sa rezultatima popisa iz 1981. godine** kada se isto stanovništvo koje živi na istom području izjasnilo na sljedeći način: 68.54% su bili etnički Crnogorci, 3.32% ih se izjasnilo Srbima, dok „Bosanci“ u tom periodu nisu ni postojali kao kategorija i kategorisani su u skladu sa njihovom religijom, odnosno „Muslimani“.

Multikulturalizam

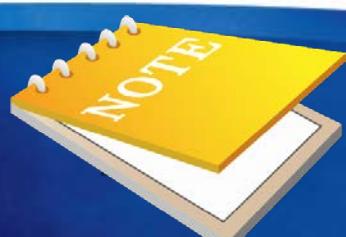
- Međutim, ove razlike **nisu posljedica nekih velikih migracija**, kao što to izgleda na prvi pogled već predstavljaju rezultat ideoloških osjećanja jednog broja građana Crne Gore, koji su promijenili svoje uvjerenje u teškom i turbulentnom periodu sa početka posljednje decenije XX vijeka.
- Stoga, važno je za ovu studiju da se istakne da **većina stanovništva Crne Gore ima isto etničko porijeklo** a varijacije njihovih nacionalnih pripadnosti su rezultat ideoloških koncepata i njihovih vjerskih osjećaja.

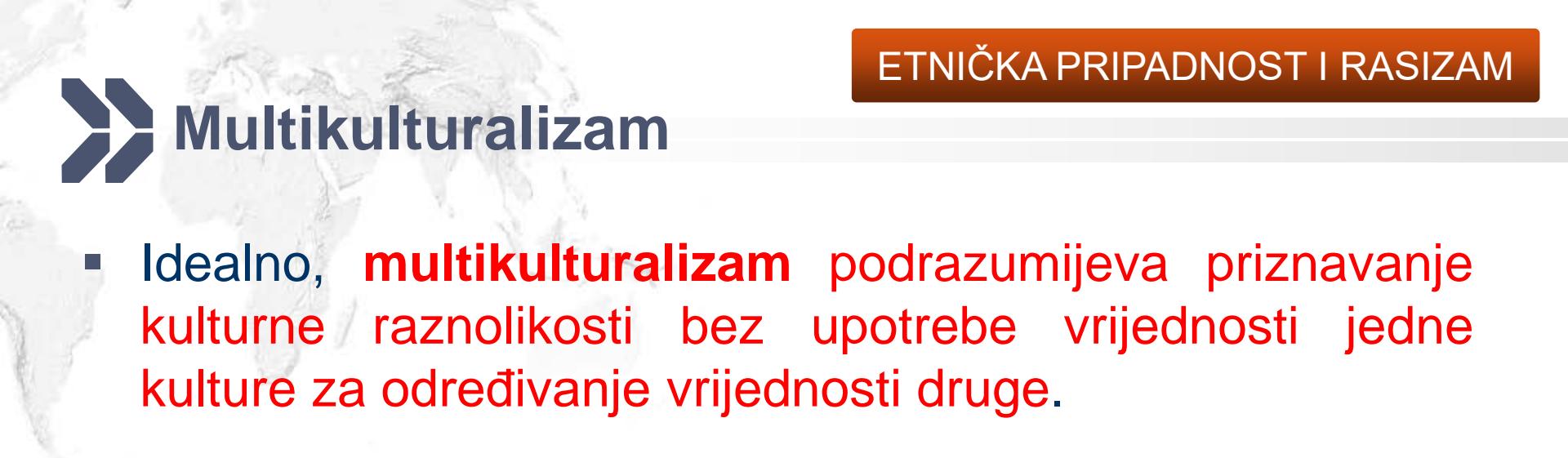

> Multikulturalizam

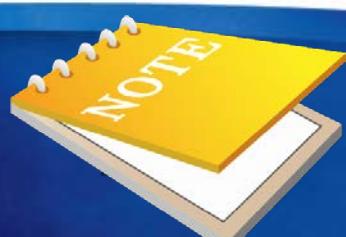
- Dakle, kada grupa ljudi dijeli genetsku pozadinu i živi u istim uslovima tj. posjeduje zajedničke i osobene elemente kulture, zatim ima jedinstven ekonomski sistem, jednako pravo na državljanstvo, posjeduje osjećanje solidarnosti koje proizilazi iz zajedničkog iskustva i zauzima zajedničku teritoriju, **može se smatrati jednom nacijom.**
- Stoga bi sve građane tj. državljane koji žive u Crnoj Gori trebalo smatrati **multikulturalnim Crnogorcima.**

> Multikulturalizam

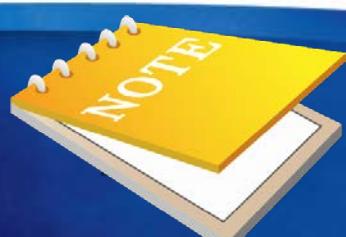
- Idealno, **multikulturalizam** podrazumijeva priznavanje kulturne raznolikosti bez upotrebe vrijednosti jedne kulture za određivanje vrijednosti druge.
- Ovaj nivo tolerancije i posljedičnog odsustva etnocentričke perspektive je teško ostvariti, i praksa i organizacija sporta je samo jedna oblast kulture koja je daleko od idealne.

> Multikulturalizam

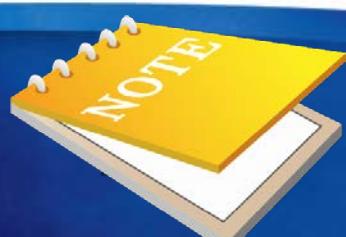
- Međutim, ideoološka određenost je veoma značajan kamen spoticanja u crnogorskom društvu a **sport bi trebalo da predstavlja jedan od bitnih sredstava** koja bi trebalo iskoristiti u realizaciji stvaranja crnogorskog nacionalnosti identiteta na osnovama modernih nacionalista.
- Proučavanje nacionalizma je **prožeto korišćenjem različitih termina** da se opiše sličan ili identičan koncept.

> Multikulturalizam

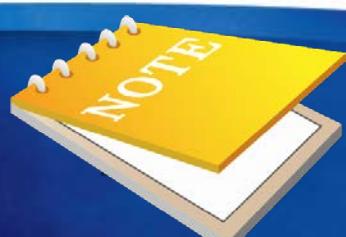
- Kellas (1998) je podijelio studije koje su proučavale nacionalizam na dva glavna pravca, prije svega na instiktivne i na kontekstualne.
- Cronin (1999) ih svrstava u primordijalizam, etatizam, politički mitologizam i modernizam.
- Smith (2001) ih dijeli u perenijalizam, primordijalizam, etnosimbolizam i modernizam.

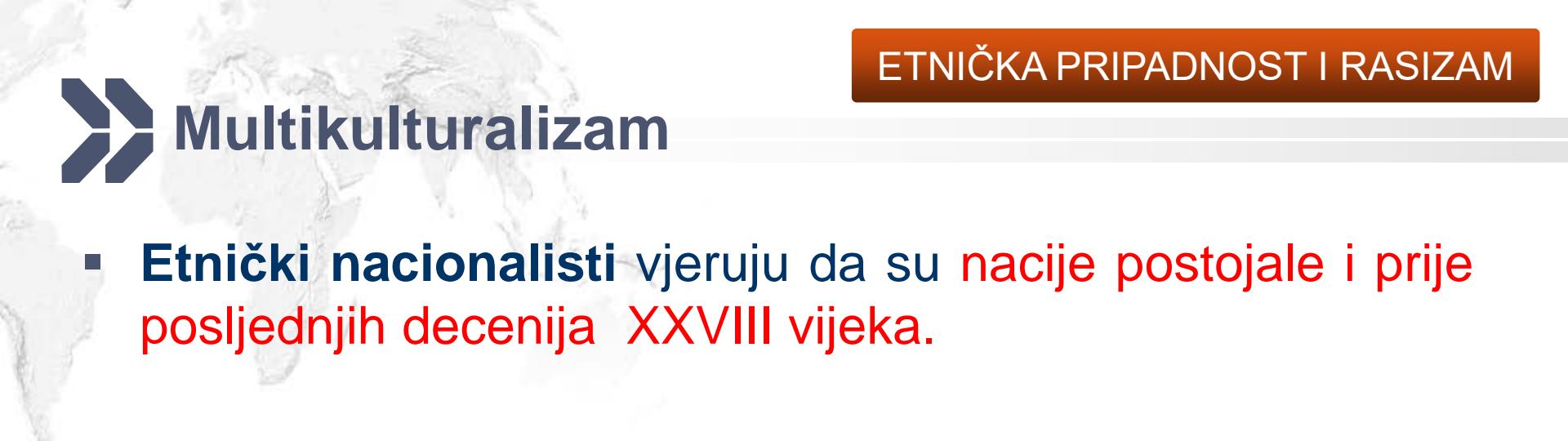

> Multikulturalizam

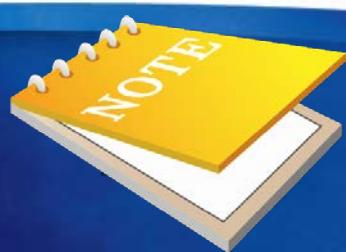
- Svaki od navedenih pravaca može biti široko kategorisan, a **savremeni autori** se slažu da postoje etnički i modernistički pravac u proučavanju nacionalizma (Kelly, 2007).
- Razlike koje se pojavljuju između ova dva pravca se temelje na pogledima koji se razlikuju u odnosu na „dan postanka“ nacija.

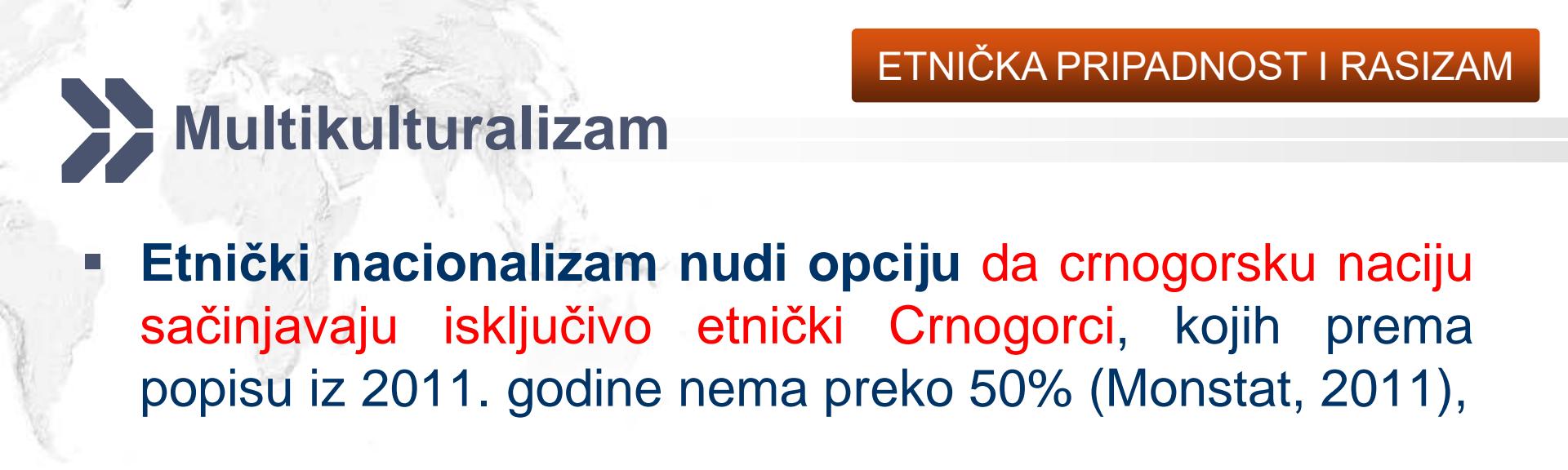

Multikulturalizam

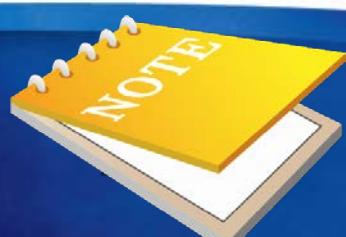
- **Etnički nacionalisti** vjeruju da su **nacije** postojale i prije posljednjih decenija **XXVIII vijeka**.
- **Moderni nacionalisti** prepoznaju **nacije** kao tvorevinu **XVIII i XIX vijeka** (Hastings, 1997).
- Stoga, veoma je bitno za crnogorske prilike odrediti se da li prihvatiti jedan ili drugi koncept.

> Multikulturalizam

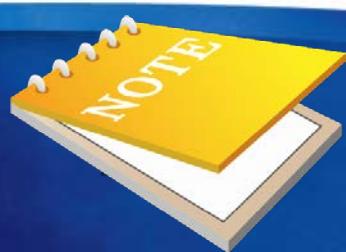
- **Etnički nacionalizam nudi opciju** da crnogorsku naciju sačinjavaju isključivo etnički Crnogorci, kojih prema popisu iz 2011. godine nema preko 50% (Monstat, 2011),
- **Moderni nacionalizam veže** nacionalnu pripadnost za državljanstvo i u tom slučaju bi crnogorsku naciju sačinjavali svi građani tj. državljeni Crne Gore.
- Na taj način se može mnogo brže doseći evropski nacionalni identitet.

Multikulturalizam

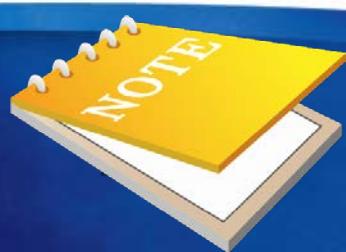
- Trebalo bi naglasiti da su sport i nacionalni identitet snažno povezani kroz cijelu istoriju čovječanstva, najviše iz razloga što sportisti od ikona, bilo da su u pojedinačnoj konkurenciji ili da su dio nacionalnih sportskih timova, predstavljali određenu grupu ljudi okupljenih oko istog cilja ili iste ideje.
- Samim tim, oni su predstavljali pripadnike određene nacije koju veže osjećaj nacionalnog ponosa koji zajednički njeguju (Bogdanov, 2011).

> Multikulturalizam

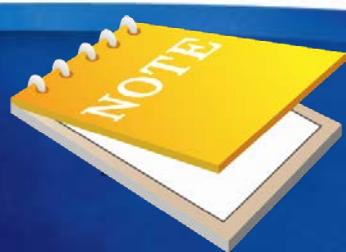
- Dakle, nije pogrešno tvrditi da je sport veoma dobro pozicioniran kada je razvoj nacionalnog identiteta i nacionalnog ponosa u pitanju, a najviše iz razloga što postoje čvrsti dokazi u naučnoj literaturi da uspjeh nacionalnih sportskih timova, ali i organizacije velikih sportskih događaja, kao što su svjetska i kontinentalna takmičenja, mogu doprinijeti povećanju samopoštovanja i nacionalnog ponosa (Dauncey, & Hare, 1999; Gavin, 2007; Karkatsoulis, Michalopoulos, & Moustakatou, 2005).

Multikulturalizam

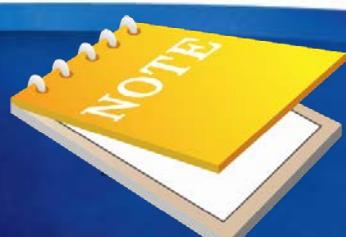
- Sa druge strane, veoma je bitno naglasiti da je pogrešno zaključiti da bi svi članovi određenog društva trebalo da eksploratišu sport kao sredstvo za izgradnju svog nacionalnog identiteta, kao i da bi svi članovi određenog društva trebalo da se osjećaju ponosno u situacijama kada njihovi nacionalni timovi postižu značajne sportske uspjehe.
- Dakle, više je nego jasno da je sport, vjerovatno samo jedan od brojnih faktora koji može da utiče na nacionalni identitet ali i, kao takvoga izuzetno ga je značajno adekvatno istražiti.

Rasizam

- Iсторијски, **расу су користили научници и етнолози у покушајима да категоризују људе на основу физичке појаве и других урођених карактеристика.**
- Биолошке теорије на којима су разне теорије о раси базирале у 19. вијеку **у великој мјери су одбаћене** (иако се, ноторно, расне разлике у интелигенцији и даље истражују), посебно јер су те теорије коришћене да се оправда ропство и експлоатација црних људи од стране bijelaca.

Rasizam

- Kako je kasnije istaknuto, biološka objašnjenja sportskih performansa se i dalje formiraju, i predmet su sociološke kritike.
- Koncept rasizma se koristi za društva u kojima je jedna „rasna“ grupa u položaju dominacije nad drugom.
- Rasizam predstavlja ideju koja racionalizuje i opravdava različite socijalne prakse koje propagiraju nejednaku raspodjelu moći između rasnih grupa.

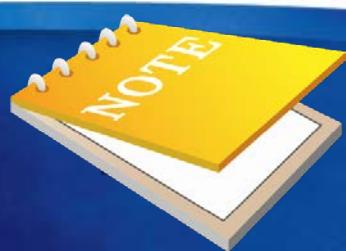
Rasizam

- **U osnovi, rasizam = predrasuda + moć.**
- Postoje **dokazi o rasizmu u praksi i organizaciji sporta.**
- **Tri nezavisne dimenzije rasizma su vrijedne identifikovanja:**
  - strukturalna;
  - institucionalna;
  - individualna.

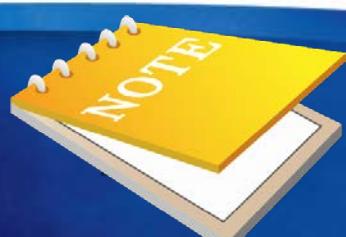

- **Strukturalna dimenzija rasizma**
- Ekonomski i socijalni diskriminacija npr. crnih ljudi je sadržana u strukturi društva, kako je dokazano u zapošljavanju, domaćinstvu i obrazovanju.
- U Britaniji, populacija imigranata je regrutovana u poslijeratnom ekonomskom periodu da bi se izašlo na kraj sa nedostatkom radne snage primarno u proizvodnom sektoru, što je za posljedicu imalo niske plate, socijalne uslove itd.

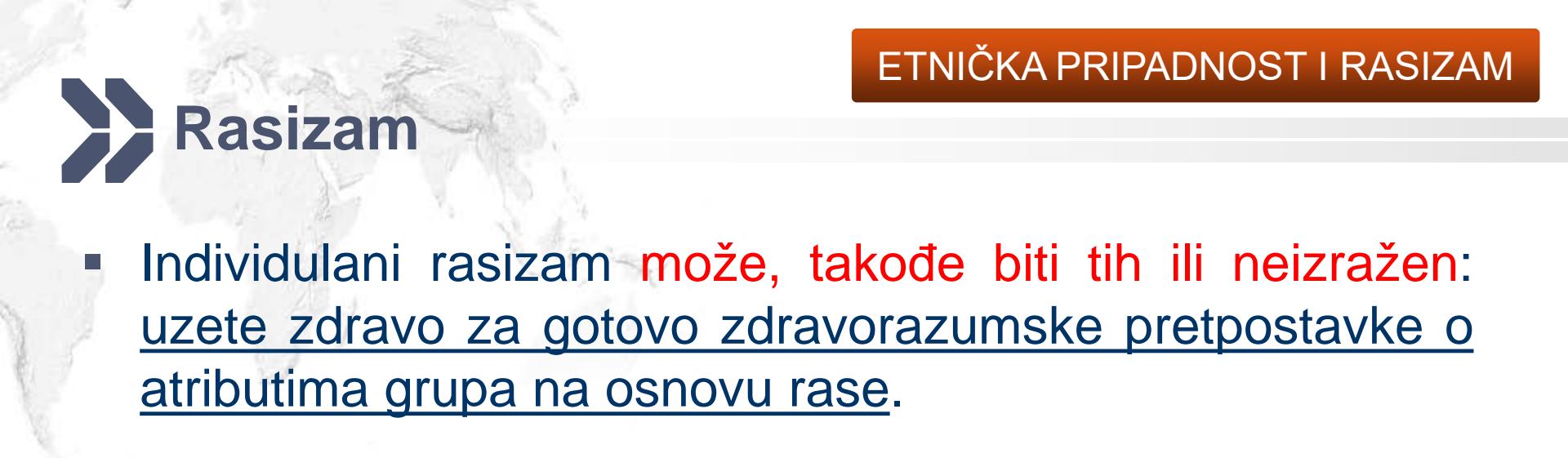

- Danas, 35% ljudi iz Bangladeša je nezaposleno, 11.8% Indijaca i 19% crnih Karibijaca, u poređenju sa samo 10% bijelaca.
- **Institucionalna dimenzija rasizma**
- Institucije podržavaju pravila i/ili procedure i prakse koje funkcionišu na načine koji propagiraju diskriminaciju npr. crnih ljudi.

- Individualna dimenzija rasizma
- Aktivnosti i stavovi pojedinaca prema npr. crnim ljudima podržavaju i šire socijalne probleme diskriminacije.
- Primjeri otvorenog rasizma na ovom individualnom nivou uključuju rasistički podsmijeh sa fudbalskih tribina, neke česte pretpostavke o prirodnim sportskim prednostima nekih rasnih grupa itd.

Rasizam

- Individualni rasizam može, takođe biti tih ili neizražen: uzete zdravo za gotovo zdravorazumske prepostavke o atributima grupa na osnovu rase.
- Iako se mali broj ljudi deklariše kao „rasisti“, postoji preko 140.000 rasno-motivisanih napada u Velikoj Britaniji **svake godine.**

Rasizam

- Neko bi opravdano mogao tvrditi da je **sport** (za razliku od mnogih profesija kao što su umjetnost i zakon) **jedan od par elemenata kulture koji je dostupan etničkim manjinama**, pružajući im put za napredno socijalno kretanje.
- U ispitivanju izvršenom oktobra 1992 od strane „Nedeljnog žurnala“ – novina namenjenih Britanskim crnim i Azijatskim zajednicama.
- Ovo ispitivanje **daje listu 20 najbogatijih crnih ljudi u Britaniji**.

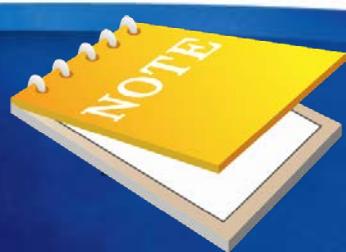
> Rasizam

- Istiće da su 6 od prvih 11 sportista (ne žene!) i da su ti svi sportisti Afro-Karibijci ne Južni Azijati, što ukazuje na razliku u poziciji sporta unutar njihovih odgovarajućih kultura.
- Prihvaćena bez kritika, ova lista može reći da rasizam nije važno pitanje i da ne postoji pretjerana potreba za anti-rasističkim strategijama ili pozitivnim aktivnostima!

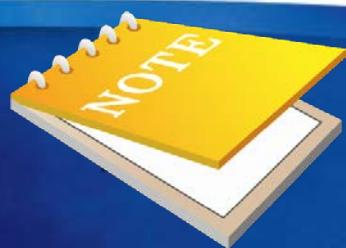

Rasizam

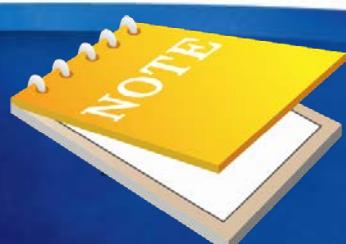
- Postoji mnogo crnih ljudi u sportovima kao što su fudbal, boks i atletika koji govore da je **sport jedna od par oblasti socijalnog života oslobođena rasizma.**
- **Da li je tako?**
- Rezultati ispitivanja govore da su crni ljudi, i muškarci i žene, **nedovoljno predstavljeni u mnogim sportovima** (npr. golf, tenis, plivanje, spoljne aktivnosti) **ali previše predstavljeni u drugim sportovima** (npr. atletika, košarka, muški fudbal).

- Na primjer, Afro-Karibijci čine samo 1.6% ukupne populacije u Velikoj Britaniji ali 7.7% (i raste) ukupnog broja profesionalnih fudbalera.
- Suprotno koliko crnih Britanskih muškaraca/žena igrača golfa ili tenisa, plivača, gimnastičara itd. možete identifikovati?
- Muškarci iz Južne Azije su previše predstavljeni u hokeju i badmintonu, ali premalo predstavljeni u fudbalu i ragbiju.

- **Ove činjenice potežu brojna pitanja.**
- Zašto su šabloni uključenosti u sport nejednaki za razne sportove?
- Da li postoji nejednakost u pristupu za neke sportove?
- Da li su neke rasne grupe prirodno bolje/gore u različitim sportovima?

> Rasizam

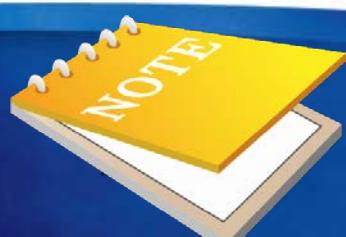
- Da li se objašnjenje za pretjerano ili nedovoljno predstavljanje mogu naći u okviru tri dimenzije rasizma koje su ranije identifikovane?
- U kojoj mjeri sportski organizatori, profesori i treneri sarađuju sa, i stvarno promovišu, diskriminatorne politike?

Rasizam

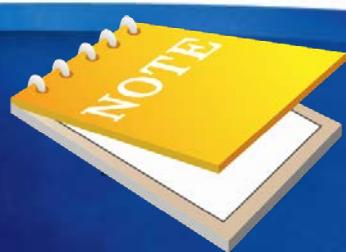
- Rasizam nije ograničen na otvoreno izražavanje rasističkih napada koji se vide, na primjer, na fudbalskim tribinama, ili u pežorativnim implikacijama komentara kao što su „crnje“„crnčuge“ ili na dobro publikovanim stereotipima, od strane direktora fudbalskih klubova, već da su crnci vještiji igrači ali da su manje efektivni u blatu i kiši sjeverne klime!

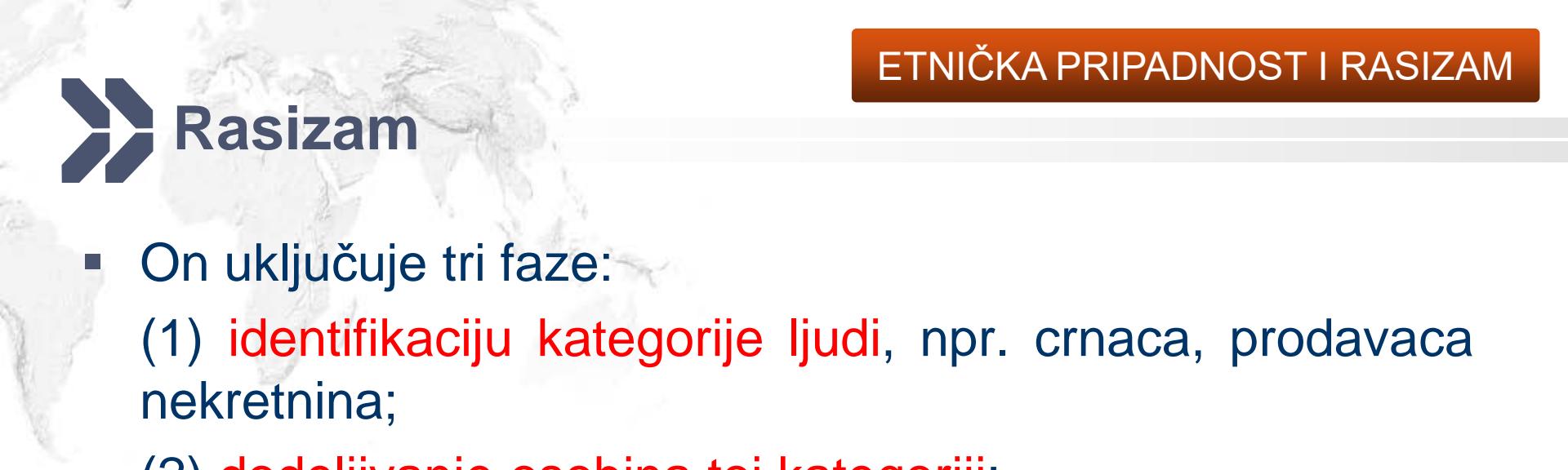

Rasizam

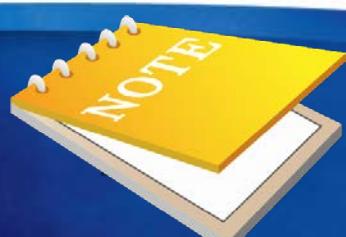
- Glavni cilj istraživanja rasizma u sportu (npr. Cashmore, 1982, 1991; Jarvie, 1990) je ispitivanje njegovih ideoloških i institucionalnih dimenzija; preciznije, kako rasni stereotipi sistematski „kanališu“ crnce, i kako sport služi za propagiranje i podsticanje rasne nejednakosti.
- Sport može biti put za bolju socijalnu mobilnost, ali samo za mali broj osoba!
- Fleming (1994) pregleda Nugent-ovo i King-ovo (1979) isticanje procesa nastanka stereotipa.

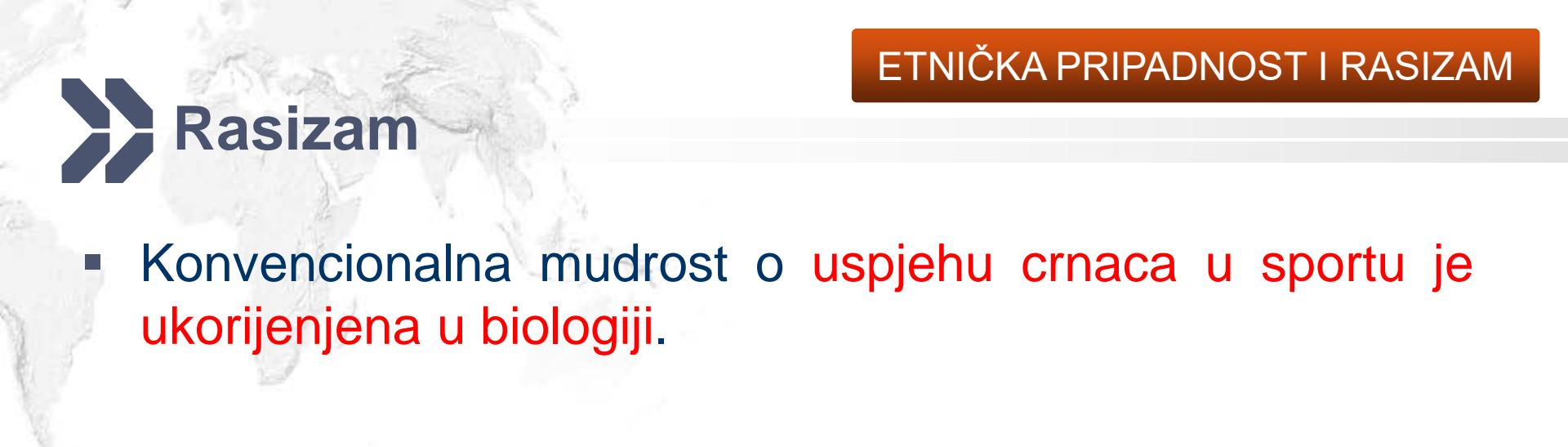

Rasizam

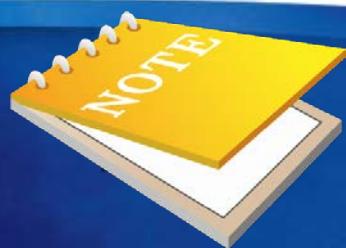
- On uključuje tri faze:
  - (1) identifikaciju kategorije ljudi, npr. crnaca, prodavaca nekretnina;
  - (2) dodeljivanje osobina toj kategoriji;
  - (3) primjenu tih osobina na bilo koga i svakoga ko pripada toj kategoriji.
- Ovaj proces je izrazito čist u odnosu na neka široko prihvaćena vjerovanja o prirodnoj prednosti Afro-Karibijaca u sportu u poređenju sa bijelcima.

Rasizam

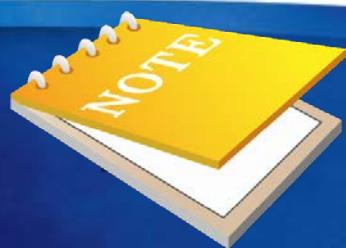
- Konvencionalna mudrost o uspjehu crnaca u sportu je ukorijenjena u biologiji.
- U suštini te „mudrosti“ je da se učinak crnaca (odn. Afro-Karibijaca) u sportu može objasniti urođenim anatomskim, fiziološkim i psihološkim karakteristikama koje im daju prirodnu prednost u nekim sportovima i nedostatak u drugim (npr. plivanju).
- Kako bi drugačije, na primjer, 80% Olimpijskih finalista u trci na 100 metara za muškarce tokom posljednjih 20 godina bili crnci?

Rasizam

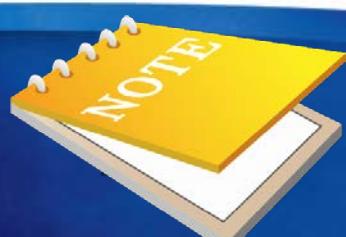
- Koji je drugi razlog što nije bilo bijelih bokserskih šampiona u teškoj kategoriji od Rocky-a Marciana?
- Koji je drugi razlog što jedva da ima koji crnac šampion u plivanju?
- Ova perspektivna „prirodne sposobnosti“ ima donekle moćnu podršku unutar hijerarhije mnogih upravnih organa u sportu i biološkom istraživanju, što Cashmore (1982) pokazuje svojom kritikom Kane-ovog (1971) objašnjenja uspjeha crnaca u sportu.

Rasizam

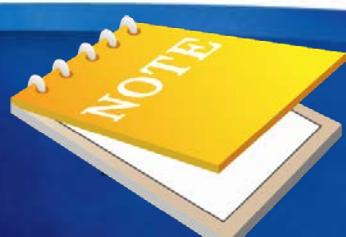
- Kane daje **tri ključna argumenta za uspjeh crnaca**, naime fiziološki, psihološki i istorijski.
- Fiziološki argument je da su crnci genetski bolje opremljeni fizički i fiziološki za sport.
- Coakley (1986) razrađuje ovo razmišljanje pregledom brojnih sličnih studija koje su imale sljedeće zaključke:

Rasizam

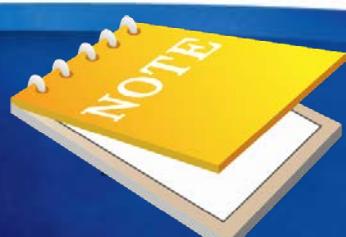
- (1) tijela crnaca se proporcionalno razlikuju od tijela belaca.
- Imaju duže noge i ruke, kraće trupove, manje tjelesne masti, vitkije kukove, više tetiva a manje mišića, drugačiju strukturu pete, šire kosti podkoljenice, vitkije mišiće podkoljenice, veći raspon ruku, i više mišićnih vlakana potrebnih za brzinu i snagu a manje onih potrebnih za izdržljivost;

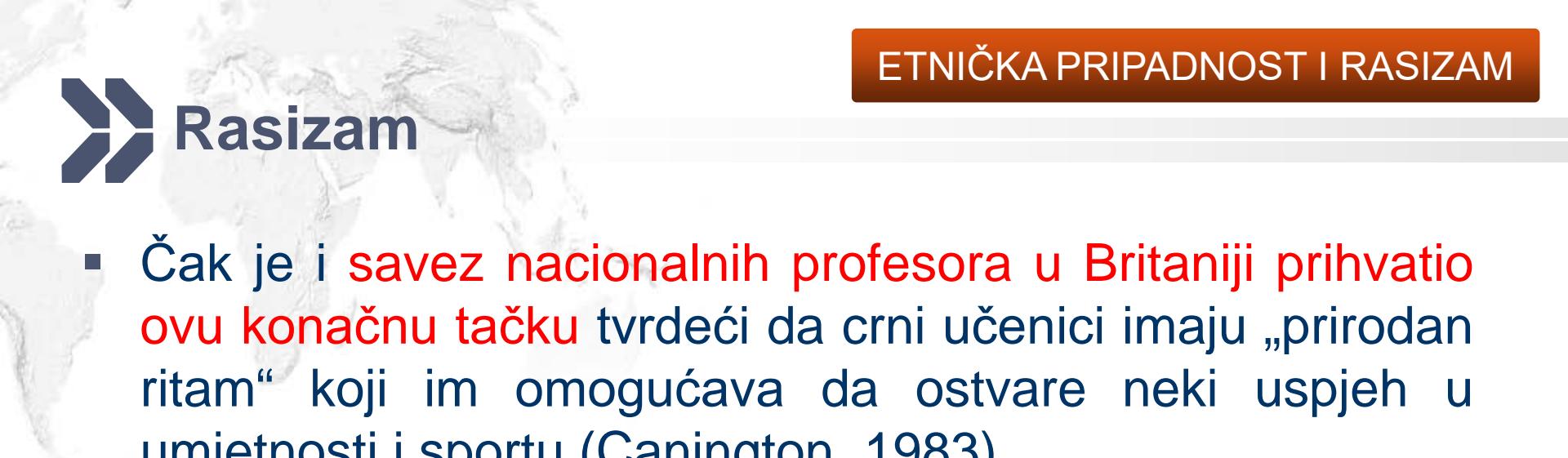

Rasizam

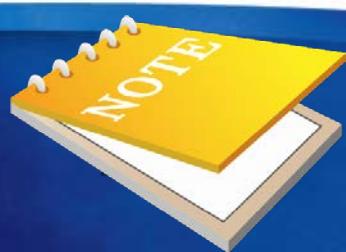
- (2) tijela crnaca funkcionišu drugačije od tijela belaca.
- Ona brže sazrijevaju, imaju manji kapacitet pluća, imaju veću vjerovatnoću da budu hiper visoki, efikasnije emitiju toplotu, lakše se hlađe pri hladnijoj klimi, i imaju superiorne ritmičke sposobnosti.

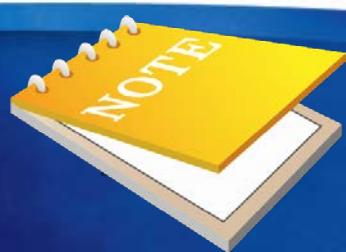

Rasizam

- Čak je i savez nacionalnih profesora u Britaniji prihvatio ovu konačnu tačku tvrdeći da crni učenici imaju „prirodan ritam“ koji im omogućava da ostvare neki uspjeh u umjetnosti i sportu (Canington, 1983).
- Psihološki argument je da su crnci bolji od bijelaca u borbi sa stresom, da imaju veći kapacitet za opuštanje i ostaju „psihički rasterećeni“ pod takmičarskim pritiskom.
- **Treći, istorijski, argument je ono što bismo mi nazvali perspektivom „opstanka fizički najjačih“.**

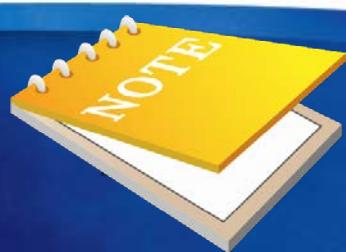
- Afro-Karibijci i crnci iz Sjeverne Amerike morali su **da prežive ropstvo** u uslovima koji su bili tako strašni da su samo najjači preživjeli.
- Stoga, faktori kao što su moć, brzina i agilnost su **razvijeni** u „genetskom bazenu“ ove rasne grupe.
- Ljudi Azijskog porijekla nisu tako „vidljivi“ u Britanskom sportu kao bijelci ili Afro-Karibijci, i nedovoljno su predstavljeni u većini sportova sa, možda izuzetkom kriketa, hokeja i badmintona.

Rasizam

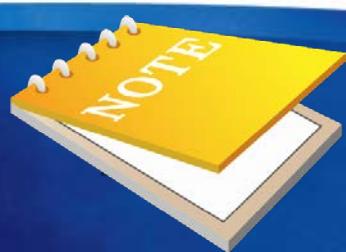
- Kao kod ljudi Afro-Karibskog porijekla, rasizam na individualnom i institucionalnom nivou je očigledan u sportskom učešću Južnih Azijata.
- Na individualnom nivou postoje dokazi da Južni Azijati trpe rasističke napade u školama, sportskim klubovima, i čak pri gledanju sporta (Williams, 1994).
- Na institucionalnom nivou, Fleming (1990, 1994) pregleda dokaze o stereotipskim pretpostavkama o Južnim Azijatima u školama u smislu da su „akademci ali nisu zainteresovani za sport“.

Rasizam

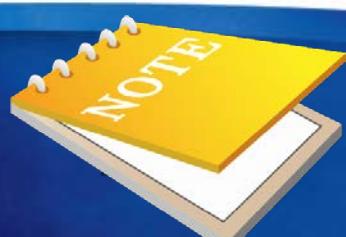
- Obično, **Azijati se smatraju nezainteresovanim**, ili slabim za, **kontaktne sportove**, zbog nedostatka snage i loše koordinacije.
- Ovo je posebno očigledno u stavu prema **Azijskim devojkama** koje, po pretpostavkama, nisu socijalizovane u aktivnostima sportskih igara od malih nogu, koje preuzimaju veće odgovornosti kod kuće u domaćinstvu i koje su pozitivno obeshrabrene da učestvuju u sportovima koji se suprotstavljaju ponašnju koje odgovara njihovom polu a koje je kulturološko propisano.

Rasizam

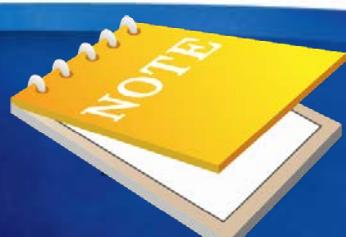
- Ishod ovog negativnog stereotipa je da su, kao što su Afro-Karibijci podstaknuti na sport, Južni Azijati efektivno izazvani van, barem nekih, sportova.
- Pored toga, prepostavke o sportskim sklonostima Azijata (npr. ne vole plivanje ili ragbi, ali vole kriket i badminton) rezultuju onim što Fleming naziva „učaurivanjem“ u nekim sportovima i udaljavanjem od drugih u školskih rasporedima.

Rasizam

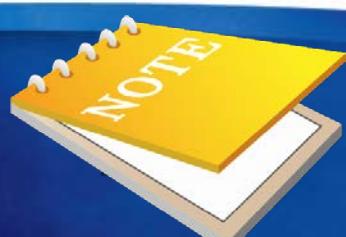
- Iz etnografskih podataka, Fleming (1994) takođe ističe da je ovo pogubno stereotipsko razmišljanje, podstaknuto **odsustvom sportskih uzora, reprodukovan od strane Južnih Azijata koji su postali žrtve sopstvenih mitova.**
- Prvi korak u izazivanju stereotipske karakterizacije Južnih Azijata i sporta je prepoznavanje različitosti ljudi koji su kolektivno nazvani „Južnim Azijatima“.

Rasizam

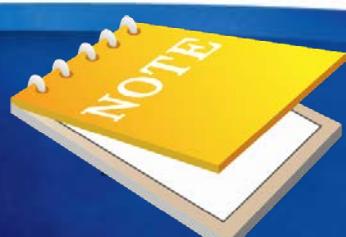
- Ova apelacija prikriva razlike u jeziku, kulturi, religiji, socijalnoj mobilnosti, stavovima prema polnim ulogama i, najočiglednije, nacionalnosti; naime Indijski, Pakistanski, Bangladeši i Istočno Afrički (primarno Kenijci) Azijati.
- Ova raznovrsnost je priznata u nedavnom projektu Sportskog Savjeta, koji je prijavio Carroll (1993), koji je za cilj imao **istraživanje odnosa između etničke pripadnosti, kulture i učešća u sportu.**

Rasizam

- Ispitivane grupe su bili Afrikanci, Bangladešani, Karibijci, Kinezi, Istočno Afrički Azijati, Indijci, Pakistanci i uporedna grupa bijelaca u široj oblasti Manchester-a.
- Neki od nalaza bili su:
  - (1) skoro 50% Bangladešana, Afrikanaca i Pakistanaca i preko trećine Indijskih žena, nema nikakvu sportsku ili fizičku rekreatiju;

- (2) Kinezi i bijeli Britanci su najaktivniji, a Pakistanci i Bangladešani najmanje aktivni u sportu;
- (3) za većinu grupa, žene su prihvatile kućne odgovornosti kao fokus svojih života na način na koji muškarci to nisu uradili, čime su ograničile količinu slobodnog vremena;
- (4) muško/ženska razlika u učestvovanju je veća za Muslimane, Induse i Sikse nego za Hrišćane i ateiste;

Rasizam

- (5) postoji inter-etnička razlika u sportskim sklonostima, ali generalno vodećim timskim sportovima i spoljnim aktivnostima nedostaje popularnost (sa izuzetkom košarke za Afro-Karibijce i kriketa za tri Južno Azijске grupe);
- (6) 90% svih prijateljskih odnosa (u sportskim grupama ili u drugim slučajevima) su između ljudi iste etničke pripadnosti; i
- (7) etnička pripadnost, religija i pol kombinovano utiču značajno na sportsko učešće.

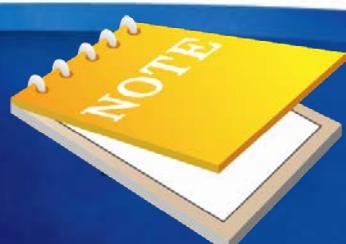

Rasizam

- Veliki dio ovoga potvrđen je od strane Fleming-a (1994), koji identificuje sljedeće etno-kulturalne faktore kao kritične za razumijevanje Južnih Azijata i učešća u sportovima:
  - (1) religija, i sekte unutar religije;
  - (2) klase, mobilnost i kaste;
  - (3) porodica (struktura, veličina i odnosi);

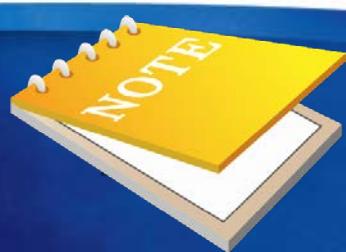
- (4) porijeklo (nacionalno, regionalno, gradsko/ruralno);
- (5) imigracija (mesto, vreme, razlog);
- (6) jezička grupa;
- (7) generacija (i stepen akulturacije); i
- (8) pol i rodbinske mreže.

Rasizam

- Carroll (1993) je ukazao da je **većina prijateljstava** u njegovoј istraživanoј populaciji bilo između ljudi iz iste etničke grupe.
- **Ovo se izrodilo u sportske timove** koji su predstavljali lokalne zajednice i šablonе upotrebe lokalnih sportskih i rekreativnih centara.
- Kao i sa svakom diskriminatorskom praksom koja **promoviše socijalne nejednakosti**, kritike mora da prati formulacija politike i inicijativa namijenjenih ublaženju socijalne nejednakosti kao što su:

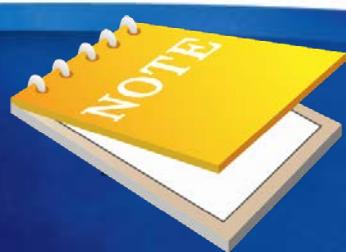
- (1) izjednačavanje prilika i pristupa sportskom učešću, treniranju, administraciji;
- (2) borba protiv stereotipskog razmišljanja o Južno Azijskim ljudima među trenerima i administratorima;
- (3) istraživanje sportskih potreba svih crnih i Južno Azijskih ljudi, muškaraca i žena, mladih i starih; i
- (4) promovisanje sporta među organizacijama / zajednicama crnaca i Južnih Azijata.

> Adekvatna literatura

- Nabrojane internet prezentacije su korisne kao polazne osnove za prikupljanje naprednih informacija vezanih za danas obrađenu problematiku:
  - Anderson, B. (1991). *Imagined Communities*. London: Verso.
  - Bairner, A. (2001). *Sport, nationalism and globalization: European and North American perspectives*. Albany, NY: State University of New York Press.
  - Bogdanov, D. (2011). *Influence of National Sport Team Identity on National Identity*. Unpublished Doctoral Dissertation. Tallahassee, FL: The Florida State University.
  - Kellas, J. (1998). *The politics of nationalism and ethnicity*. London: Macmillan.

Hvala na pažnji!

